EXERCITATIO MEDICA
De

FEBRIBUS INTERMITTENTIBUS,

Quam

Permiſsu Gratioſisſimæ Facult. Med.
In Alma Lipsiensi

Sub Præsidio

D. AUGUSTI QVIRINI RIVINI,

publ. prop.

DAVID HEINRICUS Kellner/
Hering. Thur.

hor. locoq; conſvet.
Ad diem II. Maji M DC LXXXIII.

LIPSIÆ
Literis JOH. GEORG.

Præloqvium.

EST ſanè tanta febrium varietas, ut qvi omnia in ſingulis febricitantibus obvia notare velit, maris guttas numerare, id eſt, rem omninò infinitam emetiri videatur. Utut enim ab artis noſtræ primordiis ad hæc uſq; tempora non deficiant, qvi obſervationes pene innumeras de iis collegerint, publicoq; communicarint; nondum tamen totum exhaurire licuit negotium, qvin adhuc plura ſuperaddi qveant qvotidie. Tantum verò abeſt ab illa multitudine & anomalia febrium nos confundi vel deterreri, ut potius eaſdem intimius perſcrutari gaudeamus, pulchra exiſtimantes, qvæ ardua ſunt. Cumqve intermittentes præ cæteris freqventius occurrant, anſam nobis dederunt easdem paulò accuratius examinandi; qvod an ex voto præſtitum ſit, Tibi Lector Benevole, judicandum relinqvimus. Siſtimus autem Tibi meditationes noſtras qvatuor capitibus diviſas: Primum Hiſtoriam Febrium intermittentium, Alterum earum ſedem, Tertium cauſas, Qvartum Curam tradit. Deus T. O. M. adſit noſtro conatui, eidemq; benedicat ex alto.

CAPUT I.

Continens Febrium intermittentium Hiſtoriam.

§. I.

QVæ communiter numerantur febres ad tres in univerſum claſ ſes redigi poſſunt commodè. Prima ſit continentium, qvæ u nico curſu ſine vlla exacerbatione & remiſſione abſolvuntur altera continuarum, qvæ continuo qvidem durant, per intervalla ta men exacerbantur & remittunt ; tertia intermittentium qvæ periodic deſinunt iterumq́ redeunt-

§. 2. Sepoſitis reliqvis, ultimam ſaltem hâc vice claſſem con ſiderabimus, in qva plurima intermittentium genera occurrunt, nem pe qvotidiana, cujus paroxyſmus omni die redit; Tertiana cujus pa roxyſmus tertio ; qvartana, cujus paroxyſmus qvarto die recurri Atqve hæ febres ſatis freqventes ſunt : rariores ſunt qvintana, ſexta na, ſeptimana, octana, nonana, decimana, qvando febris, qvinto, ſext ſeptimo, octavo, nono vel decimo die redit: ſimiliter & menſtrua, qv ſingulis menſibus, & annua, qvæ certo anni tempore redit. Egregi harum febrium exempla vide in Schenckii obſervat. fol. 746. ſeqq.

§. 3. Deinde qvoq; duplicantur & qvandoq; triplicantur, iſtæ fe bres. Qvotidiana duplex dicitur, ſi qvovis die (i.e. ſpatio 24 horarum) du paroxyſmi accidant ; triplex, ſi qvovis die tres paroxyſmi obſerventu

§. 4. Tertiana duplex vocatur, non modo ſi tertia qvavis di duplex paroxyſmus accidat, ſed &, ſi qvando intercalares febre corr piantur fere ad modum qvotidianarum. Diſtingvuntur autem h ipſæ à tertianis duplicatis hoc pacto: Paroxyſmi qvotidianarum o mnes inter ſe conveniunt, aſt Tertianæ duplicatæ paroxyſmo prim non reſpondet ſecundus ſed tertius, ſecundo qvartus, tertio qvintus qvarto ſextus, atqve ſic porro; e. g. vidi qvi die Lunæ hora ſeptim matutina febricitabat ſine frigore præcedente, cum inſigni anxietat præcordiorum & ſiti, atqve talis paroxyſmus horas ſex fortè duran iiſdem cum ſymptomatibus revertebatur die mercurii, veneris, ſo lis &c. Interea die martis, jovis atqve Saturni multum diſſimilis pa

roxy

roxyſmus obſervabatur, ſiquidem horâ ordinarie nonâ ante meridiem cum horrore & vomitu accedebat febricula usque ad noctem durans, ſed longè remiſſior. Poſt uſum remediorum deſierunt primum paroxysmi dierum imparium, remanente perfecta tertiana dierum parium, qvæ paulò poſt qvoqve ſublata eſt penitus.

§. 5. Duplicantur ſimiliter & Qvartanæ ita ut e. g. paroxyſmo vix finito ſuperveniat alius aut qvod ſæpius accidit, ſi paroxyſmus diei primæ reſpondeat qvartus, huic ſeptimus &c. interim, qvæ altero die ſupervenit febris, redit qvinto, octavo, undecimo &c. adeoqve non niſi tertius, ſextus, nonus, duodecimus &c. à febre immunis eſt. Præterea ſi triplicetur hoc pacto qvartana, tum certè omni die paroxyſmus febrilis accidit.

§. 6. De Semitertiana jam nihil dicam qvam ex tertiana & qvotidiana compoſitam volunt, ita ut omni die febricitet æger, at qvovis die tertio duplicetur paroxyſmus: cum enim in hac qvotidianam ſtatuant continuam, ſatius eſt ad continuas referri ſemitertianam. Erraticas autem hic præterire non poſſum, qvo nomine omnes inſigniuntur febres, qvæ omnino in certis ludunt diebus.

§. 7. Diebus dixi incertis recurrere erraticas; ſi qvis enim horas attendere velit, tum certè in tertianis qvoqve & qvartanis & qvotidianis anomaliam non raro inſignem deprehendet. Sunt enim qvædam admodum regulares, qvæ ordinariè vel in eandem horam incidunt, vel unam alteramvè horam anticipant vel poſtponunt. E. g. ſi qvi horâ matutinâ ſeptimâ corripiatur febre, fieri poteſt, ut alter paroxyſmus & ſeqventes omnes reliqvis diebus eodem tempore ſubſeqvantur; vel etiam, ut alter hora ſexta, tertius qvinta; vel ut alter hora octava, tertius nonâ ſuperveniat. Hæ ſunt febres perfectè regulares; Qvod ſi verò alter paroxyſmus hora forte qvarta matutinâ, tertius pomeridianâ ſecundâ, qvartus antemeridianâ octava ſeqvatur, tum profectò febris minus eſt regularis, nondum tamen erratica; etenim ſi modo in diem ordinarium incidat, qvotidianæ, tertianæ vel qvartanæ typum adhuc ſervare poteſt.

§. 8. Sciendum interim eſt, febrem non ſemper eundem typum à principio ad declinationem usq; ſervare. Solent enim febres primùm erraticæ non raro abire in qvotidianas, tertianas vel

qvartanas: hæ ipsæ verò inter se qvoqve commutantur, aut in duplicatas vel triplicatas, aut tantum non erraticas degenerant. Atqve ideo non modo integer febris decursus, sed & in singulis paroxysmis qvid accidat, observari debet. Etenim alia in accessione s. principio, alia in augmento, alia in statu, alia in declinatione paroxysmi notanda occurrunt.

§. 9. Rarissimum est, febris intermittentis paroxysmum inchoari ab æstu atqve cum frigore terminari; hujus tamen exemplum non tantùm Hœferus in Herc. Med. p. m. 322. annotavit. Sed & Borrichius in Act. Hafn. Vol. III. pag. 7. Communiter autem omnes cum frigore atqve horrore incipiunt, post seqvitur calor præternaturalis, ac tandem cum sudore finitur paroxysmus. Qvosdam vehementia frigoris per aliqvot horas admodum urget, ut dentes strideant artusq; contremiscant, æstum autem subseqventem vix attendunt. Alii econtra levi tantummodo vexantur frigore, ast à calore intensissimo se postmodum fermè exuri clamitant. Nonnulli & frigoris & æstus tortura pene exanimantur: alii gradum utriusq; longè mitiorem persentiscunt, atq; his qvidem hora una atq; altera, illis sex, octo, duodecim & plures horæ paroxysmum absolvunt.

§. 10. Et sicuti intermittentes nonnunqvam purè ardentes absq; omni frigoris nota observantur, ita etiam dantur purè algidæ, in qvibus ne vestigium qvidem caloris febrilis apparet. Rarius autem ejusmodi febres decurrunt, qvin post aliqvot paroxysmos frigus ardentibus & æstus algidis sese associet; ast in declinatione intermittentium nunc saltem levioris frigoris, nunc verò caloris minus molesti, vestigia relinqvi, qvotidianum est.

§. 11. Ecqvid verò de historia seqvente sentis? Erat fæmina, qvæ ad modum tertianæ alternis diebus horâ pomerid. qvartâ insignes cardialgias cum crebriori vomitu biliosæ ac tenacis materiæ patiebatur, atq; hic paroxysmus ad noctem usq; perdurabat absqve omni tamen vel frigoris vel æstus nota, viresq; dejiciebat cum appetitu ut vix intercalari die lectum deserere potuerit ægra. Post usum convenientium remediorum vomitus primùm & tandem anxietas præcordiorum cessavit in totum paroxysmo fortè septimo. Elapso deinceps octiduo, cum in forum egressa brassicam muriaticam assumeret

jejuna

jejuna, accidit, ut ad horam usqve pomerid. qvartam stomachus doleret, tumq; cum vomitu tertiana inchoaretur perfecta, frigore non minus qvam æstu satis molesta per tres ferè septimanas.

§. 12. Jam qværitur, utrum antecedens affectus ad tertianam referendus sit, nec ne? Respondeo qvod sic, distingvendo tamen inter febrem latitantem in fieri & jam factam manifestamq;. Licet enim undiqve in intermittentibus frigus atque calor aut saltim horum alterutrum occurrat, nihil tamen obstat, qvo minus tarda qvarundam febrium habeantur initia, prout aliarum decrementa sunt, qvæ horas febriles ultimas ordinariè lassitudine artuũ, cephalalgia, cum anorexia, citra omnem æstus frigorisqve accessum notare solent.

§. 13. Igitur ad frigus æstumq; respiciendum quidem in intermittentibus, ast non unicè iis inhærendum est. Sunt enim adhuc plurima & qvidem maximè urgentia symptomata, qvæ & febrem ipsam & curam ejus difficilem reddunt. Multi immensis cruciantur doloribus, capitis, dentium, cordis, stomachi, splenis, abdominis, dorsi vel artuum: qvidam hæmorrhagiis, vomitu, alvi fluxu, vel sudoris profluvio enervantur. Nonnullis sputatio continua vel crebrior mictio, tussis, sitis, fames, nausea vel anorexia molestiam infert non levem: alii lipothymias patiuntur, vel delirant, aut tument hydrope, aut purpura vexantur vel scabie. Ut taceam in muliebribus non infrequenter accidere mensium suppressionem, passiones hystericas, periculum abortus, lactis defectum, mammarum ulcera &c.

§. 14. Hæc atque similia symptomata non minus qvàm errores in Diæta, medicamentorum neglectus vel præposterus usus febrem ipsam multum prolongare possunt. Et qvamvis intermittentibus in genere certus terminus non sit statutus, ita ut & qvotidiana & tertiana & qvartana qvandoqve una alterave septimana terminentur, qvandoqve verò ad aliqvot menses imò & annos excurrant; nihilominus ubi in consvetudinem jam abiit febris, tunc sanè non absqve tædio & scandalo intelligit Medicus, febrem nunc remittere, nunc iterum exacerbari, nunc verò penitus intermittere, ac paulò post redire, data levissima occasione iræ, terroris, frigoris &c. Sed pergendum est ad

CAP.

CAPUT. II.

Continens Febrium intermittentium sedem.

§. 1.

HActenus omnes conveniunt Autores in recensenda febrium intermittentium historia; ubi verò de earum sede, causisqve movetur qvæstio, tùm sanè dissensus oritur non levis. Nimirum traditum erat à Galeno lib. 1. de febr. diff. cap. 1. & 2. febrem nunc occupare spiritus, nunc humores, nunc partes solidas; plausibile igitur ejus sectatoribus videbatur, in Ephemeris spiritus, in putridis humores, in hecticis partes solidas affici: cumqve putridis intermittentes annumerarent, hinc factum est, ut pro diversitate febrium diversos qvoqve humores putrescere crederent.

§. 2. Ex innumeris videri potest Hor. Augenius. Lib. 5. cap. II. de febr. qvomodo à pituita qvotidianæ, à bile flava tertianæ, ab humore melancholico qvartanæ nascantur, cujus rei rationem Hœferus in Herc. M. p.m. 354. reddere conatur inde, qvod in homine major sit pituitæ copia, qvâ putrescente fiat qvotidiana, minor qvantitas bilis, hinc tertianam altero die moveri, & qvia melancholici humoris adhuc minor sit qvantitas, hinc putrescentem illum circuitus adhuc tardiores habere.

§. 3. Qvandoqvidem verò pituitam potissimum in stomacho coacervari, bilem in hepate, melancholiam in splene statuerent; proinde non dubitavit Sennertus L. 2. cap. 2. de febr. sedem qvotidianarum stomacho, tertianarum hepati, qvartanarum lieni adscribere. A qvo parum discedit Riverius cum Fernelio, quando non tantùm viscera jam nominata sed & diaphragma & pancreas & omentum atqve mesenterium insimul accusant, qvod in hac prima regione, tanqvam publica corporis sentina omnis confluat humorum colluvies, ut loqvitur Fernelius L. 4. de Febr. cap. 10. p. m. 486.

§. 4. Aliter sentit Fr. de le Boe Sylvius Lib. 1. Prax. med. cap. 30. & cum eo Regn. de Graaf cap. 2. de succo pancreatico p. 630. & seqq. utpote qvi inter viscera qvidem unicum pancreas peccare, causamqve febrium

febrium intermittentium continere docet; interim tamen plura ſimul humorum vitia præſupponere videtur, nempe pituitam viſcidam ramificationes ductus pancreatici obſtruentem, deinde ſucci pancreatici inter ſtagnandum contractam aciditatem, ac tandem bilis cum ſucco pancreatico effervescentis acrimoniam plus minus oleoſam.

§. 5. Maluit autem Willis, ne qvis in corpore humor intactus relinqvatur, chylum potius cum ſangvine vitiari. Etenim in Cap. 3. & ſeqq. de Febr. apertè tradit, ſuccum nutritium ex eſculentorum materia ſuppeditatum, cum ob diſcraſiam ſangvinis, nunc acris atqve retorridi, nunc acidi atq; auſteri, aliisve modis vitiati minimè aſſimiletur, ad plenitudinem in vaſis congeſtum, propter ſui expulſionem turgeſcentiam inducere febrilem.

§. 6. Ita qvidem de ſede cauſæ febrilis, ſ. ut aliàs dicitur ſubjecto radicationis ſentiunt. Porro, qvod ſubjectum inhæſionis ſ. partem in febre affectam concernit, in eo determinando ferè omnes conſpirant, dum in febribus intermittentibus cor potisſimum ac poſtea reliqvum corpus univerſum affici exiſtimant.

§. 7. Qvanqvam enim calorem præternaturalem juxta veteres ex humorum putredine, juxta Recentiores ex eorundem effervescentia oriundum, diverſis in locis, puta ſtomacho, inteſtinis, pancreate, hepate vel ſplene naſci, credant, conſentiunt tamen in hoc, qvod ſtatuant, omnem iſtum calorem primùm cordi communicari, unde tanqvam è fonte caloris pulſu accelerato diffundatur ad cunctas corporis partes.

§. 8. Verum plura obſtant, eaq; non levis momenti argumenta, qvæ jam recenſitas de ſubjecto ac ſede febrium opiniones omninò diruunt. Nempe primò diviſio febrium in Ephemeras putridas & hecticas malè à ſubjecto ſeu parte affecta deſumitur, ſiqvidem in omni febre & ſpiritus & humores & partes ſolidæ afficiuntur, qvamvis non ſemper eodem modo, ut poſtmodum docebo.

§. 9. Qvod intermittentes in ſpecie concernit falſum eſt, in qvotidiana pituitam præcisè, in tertiana bilem flavam, in quartana humorem melancholicum peccare. Nec difficile foret innumeras Autorum obſervationes adducere, niſi qvotidiana experientia ad oculum demonſtraret, pituitam in tertianis pariter & qvartanis, bilem fla-

B vam

vam in qvotidianis & qvartanis, atram bilem in qvotidianis etiam ac tertianis omninò abundare. Ut taceam in una eademq; febre jam dictos humores omnes non ſemel concurrere.

§. 10. Adhæc obſervamus interdum, febrem intermittentem in iis etiam, ubi ejusmodi humorum vitia non occurrunt; & qvos qvæſo humores accuſabimus iis in febribus, qvæ vel qvotidie multiplicantur, vel etiam tardiori curſu, qvinto, ſexto vel ſeptimo die, vel ſaltem ſingulis menſibus aut certo anni tempore redire ſolent.

§. 11. Par eſt ratio Viſcerum. Videlicet non inficior, interdum vel ſtomachum, vel hepar aut lienem vel etiam pancreas in febribus pati; at verò in qvotidianis ſtomachum, in tertianis hepar, in qvartanis ſplenem aut undiqve pancreas damnare velle, abſurdum. Qvis enim tota die non deprehendit, ſtomachum pene undiqvaqve in omni febrium genere affici, ac non minus lienem in qvotidianis ac tertianis, qvam hepar in qvotidianis & qvartanis, verbo: viſcera omnia promiſcuè in intermittentibus corrumpi. Confer Boneti ſepulchetum pag. 1421. & ſeqq.

§. 12. Deinceps qvi in pancreate ſedem intermittentium qværunt, eorum hypotheſis nititur fundamentis nondum ſatis probatis: etenim adhuc demonſtrandum eſt, ſuccum pancreaticum in iſtiusmodi febribus eſſe acidum, bilem itidem eſſe alcalinam ita ut exinde effervеſcentia frigida non minus qvàm calida oriri qveat, & qvidem hæc omnia ita ſeſe habere in omnibus febre correptis.

§. 13. Ecqvis vero chylum ſeu ſuccum nutritium accuſare poterit, ubi ſæpe cibum potumq; omnem deteſtantur, aut ſtatim vomitu reddunt ægri; ubi nullus digeſtioni locus: Ne dicam rationem periodorum nullatenus hinc reddi poſſe, cum nonnulli ægrorum horis qvidem conſvetis prandio cœnaq; utantur, febrem tamen patiuntur omninò erraticam, aut ſaltem redeuntem incertis horis; qvemadmodum alii cibum potumq; aſſumunt tempore admodum incerto, paroxyſmo in eandem ſemper horam recurrente.

§. 14. Deniqve nec ii omni ex parte audiendi ſunt, qvi cor primariò in febribus affici contendunt. Etſi enim vel iis maximè concedamus cor primum calorem febrilem ſuſtinere, atq; hinc tanqvam è fonte caloris eundem ad reliqvas partes diſtribui, qvod qvidem

dem adhuc ſatis dubium eſt: hoc tantum mihi velim explicari, qvomodo ſe cor habeat in febribus purè algidis, item è qvonam fonte frigus tum ſatis notabile diffundatur in corpus.

§. 15. Igitur ut conſtet, qvid de parte affecta in febribus mihi videatur, moneo ante omnia, qvod ſupra indigitavi, nullam partem corporis excludi, qvin aliqvando patiatur in febre. Profectò dolores capitis, dorſi artuum, abdominis, præcordiorum, cordis ipſius ac reliqvorum viscerum non rara ſunt: Hæmorrhagiæ, profluvium ſudoris, ſalivæ atqve urinæ vitia ſatis humorum errores, ſicuti deliria, virium imbecillitas, jectigatio, ac tremor artuum ſpiritus animalis morboſum ſtatum probant.

§. 16. Inter has autem partes alia eſt ſubjectum morbi ipſius, alia cauſæ morbificæ, alia ſymptomatis cujuſdam. Nam e. g. qvi cephalalgiam in febre tuſſiculoſa patitur, huic caput ſaltem ſymptomaticè & per conſenſum dolet, qvatenus inter tuſſiendum vehementius concutitur: pulmones verò ſubjectum ſunt ipſius tuſſis, tum ab acrimonia & viſciditate ſangvinis continuo irritantur: ſed ſtomachus, qvi ejuſmodi vitioſos humores fovet, ſubjectum eſt cauſæ morbificæ.

§. 17. Porro alia pars afficitur primariò, alia ſecundariò: Ubi qvidem non intelligo ordinem febris oriundæ, juxta qvem nonnunqvam præcedit vitium partium ſolidarum, nonnunqvam humorum, nonnunqvam ſpirituum. E. g. qvi febre vulneraria corripitur, vel ob vulnus vel luxationem, in eo certè pars ſolida primum afficitur dein & ſpiritus atq; humores. Cui vero ob contractam acrimoniam ſeri febris catarrhalis accidit, in eo humores primùm, dein ſpiritus ac partes ſolidas corripi manifeſtum eſt; Spiritus autem primum peccare in aliis, docent exempla eorum, qvi ſaltem ex fortiori impreſſione vel commotione ſpirituum nimiâ febrem incurrunt, ac poſtea humorum ſimul & partium ſolidarum vitiis vexantur.

§. 18. Enimverò id probè obſervari velim, vitia qvidem humorum atq; partium ſolidarum interdum febrem præcedere, aſt febrem ipſam non niſi in ſpiritibus inchoari. Videlicet vulgo notum eſt, plures qvidem ſcirrhum lienis ulcera pulmonum atqve renum, ſimilesq; viſcerum corruptiones diu tolerare, alios cruditates acidas per plures annos in ſtomacho geſtare, alios cruditatem pitui-

 toſam

tosam & nidorosam; donec forte occasio Ideæ febrilis superveniat.

§. 19. Et ne qvis amplius humorum ac partium solidarum vitia pro subjecto adæqvato febris habeat, urgeo, non tantum illa ipsa sæpius occurrere sine febre; Sed & in multis subjectis vel enasci in febre ipsa, vel etiam febre jamjam finitâ subseqvi tanqvam productum morbosum. Profectò rarum non est in febribus ex æstu bilem, ex debilitate stomachi pituitam viscidam colligi, si aliquandiu febris duraverit, qvanqvam nihil horum in principio observatum sit; ac memini ab assumto vomitorio in principio tertianæ nil qvicqvam rejectum fuisse, præterqvam sola juscula superingesta; elapso autem octiduo cum repeteretur idem emeticum, tantam saburram ac copiam pituitæ bilisqꝫ evomuit idem æger, qvantam vix stomachi capacitas continuisse videbatur.

§. 20. Corrumpuntur similiter & partes solidæ in febribus; nam & ii, qvi ante invasionem febris perfectâ sanitate fruebantur, sæpenumero, si diutius malum perseveret, obstructiones viscerum, dolores ac scirrhos lienis, epatisve experiuntur, alii Phthisin & exulcerationem pulmonum &c. Insigniter qvoqve hallucinantur qvi cum ejusmodi viscerum vitia deprehendunt in cadaveribus defunctorum, eadem pro causis febrium venditant, qvæ tamen plerumq; in morbo ipso enata sunt.

§. 21. Etenim si causa febrium continens fuerit ejusmodi vitium partis cujusdam solidæ vel etiam humorum, certè febris nunqvam cessaret, nisi id ipsum sublatum fuerit. Jam verò febre etiam finita Phthisis; scirrhi lienis atq; hepatis remanent in nonnullis, sicut in aliis sudores nocturni, tabes vel cachexia, tumor pedum œdematosus, hydrops. Ergo finaliter concludo: febris radicaliter & primariò nec in humoribus, nec partibus solidis residet. Qvomodo vero in ipsis spiritibus febres habitent, nunc dicam in seqventibus.

CAPUT III.

Continens

Febrium

Febrium intermittentium Causas.

§. I.

SI, qvæ in ſenſus maximè incurrunt, cauſas febrium intermittentium ſcrutamur, varia qvidem occurrunt: Frigus aëris ambientis, æſtus radiorum ſolarium, cibus potusq; inſalubris aut nauſeoſus, ira, terror, mœror, amor, commiſeratio, ut & dolor ex contuſione, luxatione aut vulnere natus &c.

§. 2. In febre autem intermittente, cùm tria præcipuè, ſepoſitis aliis ſymptomatibus, obviam veniant: nempe frigus, æſtus & typus ſeu paroxyſmorum ordo, itaq; in rationem eorum & qvo pacto à cauſis iſtis enaſci qveant, inqvirendum eſt.

§. 3. Eqvidem de ira, terrore, hisqve ita dictis animi pathematibus nemo unqvam negare poterit, ab iiſdem immediatè & primariò affici ſpiritus animales; attamen de frigore æſtuqve, erroribus Diætæ, ut & contuſione, luxatione & vulnere non æq; id manifeſtum eſt. Nihilominus qvi conſiderat, horum omnium vim in alterando corpore noſtro potiſſimum in eo conſiſtere, qvod Archeus ſeu ſpiritus vitalis inſigniter ab iis afficiatur, vel per modum doloris, vel nauſeæ atqve horroris, is nec dubitare poterit de ratione connexionis ſ. modo, juxta qvem frigus vel æſtus, aut uno verbo; febris exinde oboriatur.

§. 4. Qvod ſi enim primò frigus, prout nobis accidere ſolet in febribus, examinamus; conſtat id ipſum non eſſe extraneum, ſed omninò internum, qvoniam & ſtragulorum, & hypocauſti, & radiorum ſolarium ſummus calor nullatenus id impedire poteſt. Deinde cauſam habet internam non tam poſitivam, qvam privativam, nempe defectum ſpirituum, prout in Diſſertatione de Spiritu hominis vital. C. II. §. 16. declaratum eſt. Sic enim extincto per mortem Spiritu cadavera ſummè frigent: in ſenibus & qvi morbis diuturnis enervati ſunt ex inſufficientia Spirituum extrema frigent: ex retroceſsione Spirituum ſubitanea totum non rarò corpus friget in Lipothymiis; & certè in febribus curioſum eſt, in acceſſu frigoris non tantum omnes vires quaſi evaneſcere, ſed & horrorem inſtar aquæ frigidæ per dorſum magis aſcendere, qvàm deſcendere, manifeſto argumento, quod frigus ſequatur retroceſſionem ſpirituum.

§. 5.

§. 5. Ecquis vero ignorat similem omnino horrorem interdum accidere v. g. ex relatione horrendi facinoris, aut visu spectri, ubi nil quicquam nobis contingit, quàm quod ab ideâ abominabili per sensus conceptâ Spiritus commoveatur. Ad eundem planè modum Spiritus commovetur in frigore febrili: ponamus enim ex cruditatibus ventriculi, assumtave re nauseosâ febrem gigni, in hoc sanè casu apertum est, deseri â Spiritu stomachum ob nauseam contentorum. Qui frigidum potat, aut in flumen se conjicit æstuante corpore, occasionem jam præbet febri, quatenus spiritum repellit vel è ventriculo, vel ambitu totius corporis: Paucis quicquid spirituum retrocessionem urget, frigus febrile potest producere.

§. 6. Ab hoc Spirituum regressu, quæ à frigore oriuntur symptomata, facilè licet deducere: pallor faciei labiorum ac ungvium livor, quid aliud indicant, quam defectum Spirituum, ob quem sangvinis color floridus perit, ut & cadaveribus exanimatis sæpenumerò simillimi sint ægri. Idem testatur ipsius cordis, de quo maximè conqueruntur ægri, uti & pulsus langvor, & quam supra innui virium imbecillitas, ob quam ne pedibus insistere aut quicquam præstare valent, sed unicè se lecto & quieti tradere necessum habent. Nec enim alia est ratio ipsius ponderis, quod imminente febre artubus quasi appendi videtur, quàm quod Spiritus iis ritè gubernandis sint impares; siquidem nil planè demonstrari, ne dum concipi potest, quod realiter ac mole sua manus pedesque gravare queat.

§. 7. Audio hic eqvidem non paucos cum Sylvio atque Willisio causam frigoris febrilis qværere in acido, partes nervosas pungente ac vellicante; Sic enim apertè Willis. cap. 3. de febribus p.m.82. asserit, verâ & genuinam causam frigoris & rigoris esse succum nutritium crudum, qvi insignem acorem contrahens, eumqve nitrosum, Spiritus vitales acore suo obtundat, caloremqve obruat nativum, atque cum sangvine distributus ad partes sensiles, irritando corpora nervosa in tremores cieat. Sylvius autem L.1. c.30. §.77. & seqq. succum istiusmodi acidum potius ex pancreate adducit, qvem juvante simul pituitâ viscidâ opprimere putat admodum inertem bilem in duodeno occurrentem, ita ut exindè factâ effervescentiâ non naturali, sed potius frigidâ, halitus acidi ad cor, pulmones, caput, habitum corporis & artuum extrema distribuantur, Autores omnium, qvæ in frigore febrili accidunt, symptomatum.

§. 8.

§. 8. Verum respondeo hic primò in genere malè accusari acidum in febrili frigore, qvod viderim & acidum defecisse in ejusmodi febre, & contra acidum præstò fuisse in ardentibus. Nempe si ex iis qvæ vomitu rejiciuntur argumentari licet ad qvalitatem eorum, qvæ in ventriculo continentur, observavi aliqvoties non nisi purè acida absq; omni bile fuisse rejecta per os, ubi tamen non frigus, sed æstus admodum vexaret ægros. Vicissim evomuerunt alii meram bilem eamq; flavam atqve copiosam in ipso accessu febrili, cum totum corpus horrore febrili contremisceret. Unde non difficulter apparet, ab acido frigus non produci per se, sed necessariò ab alia causa id deducendum esse.

§. 9. Particulariter autem ad Angli opinionem regero malè confundi acida cum nitrosis. Nec enim Spiritus acidus est in 🜕o, qvi refrigerat sed ejusdem 🜔, prout experiuntur, qvi loco 🜕i Spiritum ejus adhibent in febrium cura. Qvanqvam enim acida qvoqve interdum vim refrigerandi habeant per accidens, qvando v.g. cruditatem nidorosam è ventriculo extergunt in febribus ardentibus, in se tamen nullo modo refrigerant. Notissimum est vulgò ante Paroxysmum intermittentis cochlearia duo aceti, sp. vin. & ▽ f. assumi, sæpe optimo cum successu; at verò si ab acido excitaretur frigus, nunqvam locum haberet acetum.

§. 10. Nec Batavo condonare possum qvod acidum illud Pancreaticum sub forma halitus ex intestinis abire ad omnes partes velit. Mirum etenim foret in artuum extremitatibus primum observari frigus; cum breviori via ad nasum v. gr. partesqve magis vicinas devenire qveat. Et ponamus febre particulari partem qvandam corripi e.g. brachium dextrum (qvalem historiam lectu dignissimam Cnœffelius Anno III. M.N.C. obs. 205. p. 381. memorat) tum certè viam mihi monstrari peterem, nec non rationem, qvâ ex abdomine, cœteris partibus intactis, vapor istiusmodi febrilis acidus ad brachium deveniret.

§. 11. Paulò aliter de naturâ frigoris febrilis sentit Cartesius part. I. Epist. p. 101. utpote qui humorem vitiosum in mesenterio aut alia corporis parte collectum, postqvam fluorem adeptus sit, ope venarum existimat deferri ad cor, ubi incalescentiam ac rarefactionem sangvinis impediat primum, posteà æstum concipiat intensissimum ad instar viridis ligni, quod igni adjectum in principio eundem extingvere videtur, ac tandem, probè accensum, flammam acriorem emittit. Qvandoqvidem verò fundamentum hujus opinionis falsum sit, & qvem supponit ignem

in

in corde vitalem ac indè factam sangvinis incalescentiam & rarefactionem, nunqvam satis probare qveat, hinc & sua sponte omnia, qvæ superstructa sunt, corruunt.

§. 12. Propius ad meam hypothesin accedit Helmont. c. 9. de febr. p. m. 766. qvando rejectis humoribus vitiosis in Archeo febrium causam qværit. In explicanda autem ratione frigoris minus felix est, qvando id ipsum, ægris tum accidere putat, cum Spiritus humorem excrementitiū parti similari adhærentem per tremulos rigores excutiat, sicuti aranea telas suas conqvassare solet, ut rejiciat, si qvid peregrini in eas fortè inciderit. Scilicet qvam credit commotionem spirituum, ea nullatenus concipi potest nisi cum æstu, utpote qvem ignea eorum natura urget. Allata igitur simititudo huc parum qvadrat, siqvidem non activè, sed potius passivè tunc se habet Spiritus animalis, quando in frigore non tam fugat hostem qvam fugit, & ut supra demonstravi, rationem causæ præ se fert magis deficientis qvàm efficientis.

§. 13. At vero in æstu rectè sentit Helmont. Archeum velut iratum excandescere non alio fine qvàm ut expellat hostem sibi nocivum. Nempe certum est, calorem animalium naturalem à principio qvodam vitali descendere, qvod aliàs Spiritum dixi vitalem. Hic ipse verò cum revera igneus sit, calorem qvidem moderatum, si debito modo influat, in corpore gignit, ast si velocius commoveatur atque copiosius influat, qvid qvæso aliud, qvàm æstum intolerabilem creare potest.

§. 14. Etenim si ea contemplamur, qvæ æstum febrilem excitare vel etiam augere solent, imò & ipsa symptomata, tunc occurrentia satis liqvet, calorem istum non nisi à Spiritibus provenire. Nempe primò qvæ occasionem præbent fervori præternaturali sunt potissimum ira, commotio corporis vehementior, æstus aëris ambientis, vini abusus ac tandem vitia humorum atqve partium solidarum. Ira quidem in se spectetur, nil aliud est, qvàm subitaneus ac fervidus Spirituum motus, unde oculi qvasi scintillant, vultus candet, cor palpitat, totumque corpus æstuat cum insolito virium augmento, ac sæpe accidit, ut cum reliquis humoribus bilis quoque commoveatur sensibiliter.

§. 15. Pari ferè modo omnia turbantur in corpore humano, si quis fortius sese commoverit saltando, currendo, eqvitando, digladiando &c. ac notatu dignissimum est, viribus defatigatis exhaustisqve si-

mu

mno tamen vix esse locum ob inqvietudinem Spiritibus impressam. Hæc itaqve nisi sedetur qvantocius, jamjam initium dat febrili æstui, non secus ac vindictæ cupiditas in ira.

§. 16. Porro calorem præter naturalem accendunt, æstus ambiens radiorum solarium vel balnei, item ingurgitatio immodica vini &c. Dum enim tales particulæ igneæ vel per cutis poros, vel inter inspirandum admittuntur, aut cum potu generoso assumuntur liberalius, exagitant dubio procul non sangvinem tantùm, sed & Spiritus vitales summè mobiles.

§. 17. Tandem verò æstum qvoqve excitare possunt, qvæ præter naturam partes solidas vel humores afficiunt, vulnus, calculus, impuritates sangvinis &c. Videlicet calculus, & in genere, qvæ dolores gignunt, uti ex spina digito infixa manifestè liqvet, inflammationi ansam præbent, qvatenus vellicando fibras sensiles Spiritus alliciunt, ad causam doloris ejiciendam paratos. Atque in tali casu æstus primum particulariter in hoc vel illo membro deprehenditur, ubi verò dolor iste vel diutius duret, vel vehementius urgeat, adeoq; negotium facesset spiritibus, tùm facto impetu conjunctis viribus in vindictam ruunt, ita ut excandescentia eorum totum corpus quasi accendere videatur.

§. 18. Hoc pacto ingens interdum æstus circa præcordia observatur in principio qvarundarum febrium, quod in ventriculo morbi, ut sic loqvar, spina hæreat. Exindè verò ubi vitiosus humor ad M. Seam deferatur, per totum corpus calor diffunditur, dum Spiritus hostem admissum undiqve perseqvuntur, nec cessant, quemadmodum aliàs in eruptione Erysipelatis, variolarum, morbillorum, purpuræ &c. cernimus, donec vel molestus hospes iterum ejectus, vel Spirituum robur defatigatum fuerit.

§. 19. Possem varias adhuc occasiones æstus febrilis adducere, e. g. Dentitionem, infantibus exosam; curas atqve mœrorem summâ cum anxietate conjuncta, vigiliam diuturnam &c. nisi omnes ad unum collimare punctum videantur. Eò enim res redit, ut æstum febrilem suscitare soleant, quæcunqve Spiritum vitalem commovent vehementius.

§. 20. Et qvemadmodum plures qvandoq; causæ in uno subjecto concurrunt ad excitandam febrem: ita non rarò factus jam mor-

 bus

bus etiam mitior, exacerbatur supervenientibus ejusmodi erroribus. Videant alii, qvâ ratione & quo cum successu ægrum in febre ardente stragulis æstuqve fornacis excrucient, ne dicam suffocent, & qvàm infaustum ex vini potu solamen afferant. Certè qvi accuratior est in animadvertendis febricitantium alterationibus, id qvoqve observabit, nec artuum lotiones vino adornatas, nec epithemata cordi vel carpis manuum applicata ex aqvâ carbunculi, apoplectica, similibusqꝫ spirituosis & aromaticis absqve detrimento adhiberi posse, qvin & ab his calor intendatur insigniter.

§. 21. Multò magis id elucescit si ejusmodi Spirituosa aromatica & volatilia pro usu interno præscripta fuerint sine judicio. Novi non unum, qui intermittentem in continentem febrem commutavit, solo abusu Tincturæ bezoardicæ: qui essentiam absinthii atque febrilem, ad mortem usque continuavit, non alio cum effectu quàm ut de Die in diem febris exasperata sit: qui Spirit. sal. amm. atq; C.C. chinam cum pipere assumserunt ad nauseam usque majori cum damno quàm emolumento.

§. 22. Sed pergendum est ad symptomata in æstu febrili obvia: ubi profectò luce meridianâ clarius est, â Spirituum impetu & commotione præternaturali ea omnia, quæ tum accidere solent, oriri, nempe inquietudinem, Agrypniam, deliria, palpitationem cordis pulsumque celeriorem atque hæmorrhagiam. Quis enim non intelligit in jectigatione motorem Archeum esse inquietum, quandoquidem nec manus pesve, aut ulla alia pars moveri potest absque illius principii vitalis influxu. Ita & Agrypnia, quæ non modo in ipso æstu, sed & ante paroxysmum observatur, aliunde non est, quàm â continuo Spirituum motu, propter quem nec consuetam capere possunt quietem. In deliriis clarior adhuc res est, quippe quorum actus universi, imaginationes phantasticæ, absurdè dicta & facta, inepta pariter & atrocia nil aliud, quàm confusionem idearum, tumultuationem & uno verbo errorem Spirituum insignem indicant. Cordis palpitatio pulsusque celer ac vehemens, unde nisi â rapido Spirituum influxu.

§. 23. Non ignoro esse, qui ut omnem æstum febrilem, ita & sangvinis motum acceleratum nec non hæmorrhagias ab effervescentiâ quadam deducere conantur. At sciant sangvinem propriè nullam istiusmo-

uſmodi efferveſcentiam ſuſtinere, quoniam ſalſa, ad quæ M. Sea pertinet, non effervеſcunt ob jam factam ſalium unionem. Si quæ igitur ebullitio accidat, ea non tàm à ſalinarium particularum concurſu & pugna, quàm orgaſmo Spirituum petenda venit.

§. 24. De ſiti quoque non obſcurum eſt, eam ab eadem produci principio, ſiquidem ob auctam tranſpirationem in æſtu febrili lympha neceſſariò imminuitur, ac proinde mirum non eſt, ſi ex ejus defectu ariditas lingvæ, & ſalivæ vel ſalſedo aut viſciditas glutinoſa naſcatur, & conſequenter ſitis inſatiabilis. Anorexiam, tremorem artuum, capitis dolorem pulſantem, & ſi quæ ſunt alia à Spirituum motu anomalo ac tumultuario enata nunc non attingam; cum ad doctrinam de febrium periodis mihi progrediendum ſit.

§. 25. Nimirum ſupereſt, ut videamus quamobrem paroxyſmus febrilis deſinat, ac iterum redeat, & quidem tam certa interdum periodo, qualem horologium vix æque accuratè ſervare ſolet. Igitur quod paroxyſmi finem attinet, plures quidem credunt eum tunc demum imponi, quando materia morbifica, ſive corruptus humor, à natura ſuperatus exhalarit in æſtu. At verò qui die etiam intercalari, vel vomitorium, vel venæſectionem adhibet, clare deprehendit, ventriculum non minus quàm M. ſeam tali abundare humore vitioſo, qualem in febre accuſare ſolent. Mihi proinde veroſimilius videtur, febrem non tam remittere ob defectum cauſæ morbificæ, qvam propter Spirituum laſſitudinem ac inſufficientiam.

§. 26. Ut autem appareat, quo pacto intermittentibus certa contingat periodus, adducam unum alterumve exemplum, quod mihi fortè notare licuit. Studioſus quidam Hamburgo natus, cum quondam petaſonem ſibi à Parentibus miſſum pro jentaculo aſſumeret per aliquot dies, dolores primùm ſtomachi atque capitis cum dejectione appetitus ſenſit uſque donec febris ſuperveniret, quotidie horis illis matutinis recurrens, ægrumque ad ſeram uſque veſperam affligens.

§. 27. Alius tum mihi domeſticus, cum data occaſione die Sabbathi ſeſe largius exſatiaſſet caſeo, quem vulgò vocant Hollandicum, atque ſimila, ſenſit ſimiliter dolorem capitis atque ſtomachi, ita ut die illa præter ſolitum fame deficiente prandium deteſtaretur. Die ſequente Solis Templum viſitandum fuit, adeoque proximo die Lunæ

idem repetere jentaculum placuit, quamvis infelici cum successu, siquidem ab illâ statim die febris tertiana incepit admodum vehemens.

§. 28. Porro accidit civi cuidam nostrati ut à socero suo ad cœnam invitatus die visitationis Mariæ, quæ Festivitas Anno isto 1679. in diem Jovis incidebat, inter comedendum crines casu illapsos reperiret in cibo, cumq; oborta nausea, nihilominus ad escam sibi abominabilem capiendam urgeretur, factum est, ut ilicò de stomacho conquestus domumq; reversus à vomitu sibi temperare non potuerit. Postquam autem proxima Dominicâ pro more iterum invitaretur, statim memor istius rei eandem passus est nauseam, ità, ut summo fastidio cœnaret, eademque nocte febrem inchoaret quartanam.

§. 29. Alius sangvine mihi conjunctissimus simili quartana febre correptus est, occasione aëris frigidi ac pluviosi. Scilicet intererat Solennitatibus funebribus, cumq; imber ex improviso Exequiatores in deductione funeris deprehenderet, ægrè ferebat vestimentorum udorum frigus, præsertim quod ad justa funeri persolvenda in templo Paulino adhuc diu commorandum esset. Accidit autem, ut quartâ abhinc die eandem ob causam eò deveniret, locique illius conditio seu halitus ingratus horrorem primò levem excitaret, ac postmodum febrem satis diuturnam.

§. 30. In his autem casibus idem contingere videtur, quod iis, qvi una atqve altera die somnum capessunt meridianum, ac postmodum diebus seqventibus in eundem etiam nolentes relabuntur; vel qvi excitati circa auroram, etiam non moniti postmodum expergiscuntur; vel qvi certum prandio cœnæq; tempus consecrarunt, adeoqve auditâ hora famem vix amplius tolerare valent.

§. 31. Qvotusqvisqve verò inficias ibit, tantas esse vires consvetudinis, ut & jam enarrata, & plura qvoqve majora præstare qveat. Sed qvid aliud est consvetudo qvam certa qvædam Idea Spiritibus per actus repetitos impressa?

§. 32. Rectè Willis in Anim. Brut. pag. 133. ubi de somno loqvitur, vim consvetudinis Spiritibus s. animæ sensitivæ adscribit & qvod ibidem adducit exemplum notabile non possum huc non transferre. Nempe Morio erat, qvi adeò attente observans horologii cursum, qvotiescunqve campanæ sonitus audiretur singulos ictus, alta voce numerabat

bat ſemper; evenit poſtea à diuturna imitatione, ut menſura qvaſi horarum, ſpiritibus impreſſa, non minus accuratè qvàm ullum Avtomatum indicaret temporum intervalla; & qvod ridiculum eſt, bombis (in qvibus reddendis admodum felix fuit) emetiretur ac imitaretur pulſus horologii, hoc etiam ſilente.

§. 33. Eſt enim Spiritibus connata facultas non modo percipiendi, ſed & retinendi ideas ſive ſpecies rerum objectarum, juxta qvam ea, qvæ memoriâ tenemus repetere licet, qvandocunqve placitum eſt, ita ut dormientes etiam ac inviti recordemur antea factorum, viſorum, dictorum &c. imò qvod maximum eſt, ſervemus interdum Ideas harum rerum non ad horas aliqvot vel dies, ſed annos plures, imprimis ſi fortius impreſſæ fuerint.

§. 34. Qvod ſi verò hæc ita ſe habeant neminem mirari ſubeat, ſi idea qvoqve morboſa febrilis, in ſpecie frigoris atqve æſtus, ubi ſemel recepta eſt, ſua ſponte iterum ſe ſiſtat, etiamſi de ea ne qvidem cogitemus. Id ſaltem dubium eſt, quomdo præcisè in hanc vel illam horam incidat, & qvamobrem non aliqvoties una die, & inordinatè redeat prout v. gr. idea rei viſæ, placentis pariter ac diſplicentis, nonnunqvam & inter meditandum, obambulandum, cibandum, orandum atqve dormiendum, renovatur & continuò qvaſi obverſatur oculis.

§. 35. Propterea notari velim primò, non omnes intermittentes eſſe regulares atqve ordinatas, ſed & irregulares atqve erraticas dari, & qvemadmodum febres multæ ab initio inordinatæ ſunt, ac poſtmodum in perfectam tranſeunt qvotidianam, tertianam, vel qvartanam, ita etiam ordinem maximè regularium interrumpi poſſe variis modis.

§. 36. Deinde quoque tenendum eſt, ad periodum regulariter intermittentium plurimum conferre imaginationem phantaſticam & metum. Videmus enim animoſiores & qvi parum æſtimant inſultum febrilem vix recidivam pati, at econtra, qvi imminente hora ob metum redeuntis febris jamjam contremiſcunt, longè difficilius à febre liberari.

§. 37. Id egregiè illuſtrat exemplum cujusdam ſtudioſi, qvi audita hora decima antemeridiana ordinariè paroxyſmo tentabatur febrili; cum enim varia in caſſum adhibuiſſet medicamenta, tandem ſecum conſtituit, alia methodo uti, febremq; per commotionem corpo-

ris expellere. Eqvo igitur insidens peregrè sibi abeundum duxit, sed ecce, dum nihil metuens ædibus sacris juxta viam exstructis appropinqvat, campana, & quidem errante horologio, decimam sonat, hinc perterritus solitâ febre corripitur, ut non nisi summa cum difficultate cursum absolverit propositum. Qvapropter cautior factus idem remedium tentat alio tempore, utqve horologii pulsus evitaret, per loca devia eqvitat, donec paroxysmi tempus præterlapsum esset ex toto; tum verò hilaris in diversorium se recipit atqve ab illo tempore liber à febre atqve immunis est.

§. 38. Spectat huc qvoqve fœmina, qvæ his diebus curæ meæ sese concredidit. Visitaverat ea quandam ex amicis honoris gratia, & fortè inter confabulandum canis accedit vomitu enormi pavimentum fœdissimè conspurcans. Exinde verò tantam hæc fœmina, gravida quidem sed hactenus perfectè sana, nauseam contrahit, ut vix à vomitu potuerit abstinere: domum igitur reversa reddit per os, quæ monente pudore detinuerat non sine anxietate, tumque supervenit frigus cum insequente febrili calore, cephalalgia, appetitus dejectione, inquietudine ac dorsi doloribus. Qvoniam autem paroxysmus hic febrilis elapsis ferè viginti qvatuor horis, post usum medicamentorum terminabatur, occepit statim ægra de altera die conqveri, metu tertianæ, qvam ante aliqvot annos diuturnam experta erat, & factum est, ut febris rediret eodem tempore, qvod sibi triste ac dolorosum fore firmiter credebat.

§. 39. Quis autem non animadvertit in ejusmodi casibus insignem esse impressionis vim excitandi & continuandi febrilem ideam. Ast fateor ultrò in omnibus ægrotis talem metum non habere locum, siquidem ex improviso quoque adultis & infantibus citra omnem præscitum atque metum accidere potest febris satis regularis. Proinde Tertiò monendum est, occasiones externas s. errores v. g. in Diæta, aere, ira &c. Plerumque id agere, ut certo ordine inchoetur typus febrilis, prout ex paulo superius recensitis observationibus luculenter apparet.

§. 40. Itaque ut summatim Doctrinam de typo febrium intermittentium expediam, dico, alias quidem habere principium reale, alias purè ideale, in progressu autem alias continuari per metum, alias per errores circa res non naturales, alias utroque modo. Interim quacunque ex parte spectetur febris, certum est, causam proximam tàm singulorum pa-

paroxyſmorum quam periodorum unice à Spiritibus peti poſſe, quippe quorum ideam quotidie, altera, tertia, vel etiam octava die, imò menſtruatim, annuatim rurſus evolvi, juxta circumſtantiarum conditionem nil repugnat.

Caput IV.

Continens Febrium intermittentium curam.

§. 1.

EQuidem nec tonſor eſt, nec lippiens anus, quæ non remedia eaque ſecreta contra febres oſtentare, ac etiam interdum eaſdem cum laude propulſare queat. At verò ubi malum inveteratum fuerit aut ſaltem pertinacius, tum hæret mus in pice, præſertim ſi impudens febris medicaſtrum ipſum (den Fieber Doctor) apprehendat ac divexet probè. Ut taceam pleroſque ſibi gratulari, quando ægrotantes è charybdi in ſcyllam deduxerunt, i. e. febrem profligarunt feliciter, ægro interim vel contabeſcente, vel intumeſcente ab humoribus pravis atque hydrope.

§. 2. Id ergo nunc agam, ut demonſtrem non eſſe tam vile ut ineptum etiam medicamentum atque conſilium, quod non convenire interdum poſſit egregiè, ſi modo cum judicio & methodo adhibeatur. Quandoquidem verò nimis prolixum foret, methodum curandarum febrium tradere ſecundum omnes diverſitates cauſarum atque ſymptomatum; hinc jam ſatis mihi erit, vim ſaltem febrifugorum indicaſſe per ſumma capita, è quibus verum medendi modum non difficulter eligere poterit attentus Lector.

§. 3. Nimirum dixi ſuperius, ſedem omnium febrium intermittentium eſſe quidem in Spiritibus, aſt raró Humores omni carere culpâ, ſiquidem fieri poteſt, ut vel humorum vitia occaſionem febri ſubminiſtrent, vel ab alia causâ, irâ, imaginatione, nauſeâ &c. Febris oborta reperiat corpus jam jam impurum, vel deniq; ut cacochymia naſcatur in ipsâ febre. Exiſtimo igitur remedia illa omnia, quibus contra febres utuntur, ita commodè diſtingvi poſſe, ut alia reſpiciant vitia humorum alia Spirituum ideam febrilem.

§. 4.

§. 4. Qvæ humorum vitia spectant, vel Evacuantia sunt vel Alterantia. Ad evacuantia pertinent V. S. Sudorifera, Vomitoria Purgantia & Clysmata. Alterantia sunt aquea, Terrea, acida, alcalia, Salsa, aromatica, acria, amara & adstringentia. De singulis seorsim, sed qvantum fieri potest, brevissimis agam.

§. 5. Primò V. S. sicuti directè sangvinis qvantitatem imminuit, ita potissimum locum habet in subjectis plethoricis, ubi pulsus magnus deprehenditur, vel solennis qvidam fluxus v. g. mensium, vel hæmorrhoidum suppressus est, ubi in paroxysmo febrili (qvale exemplum nunc mihi occurrit) sangvinem floridum rejiciunt ægri, item, si qvis vel V. S. vel scarificationibus crebrioribus assvetus sit. Compertum enim est in ejusmodi casibus, symptomata pejora plerumqꝫ remittere, æstum præsertim, inqvietudinem, atqꝫ dolorem circa tempora pulsantem &c.

§. 6. Sudorifera præcipuè corporibus serosis conveniunt & qvibus febris contigit ex refrigerio, qvi post commotionem violentam sudore perfusi vel aëri libero sese incautius exponunt, vel balneum frigidum ingrediuntur. In genere autem valent ejusmodi medicamenta ad qvasvis febres cum horrore incipientes, si horâ una vel altera ante paroxysmum propinata fuerint; qvatenus principium ejus eluditur, dum in lecto calentes & sudantes ægri accessum frigoris febrili non permittunt: hoc sensu febrifuga sunt sudorifera in genere omnia, sudoriferum maximum Fabri, Ant. diaph. simpl. & Mart. Antihect. Poter. Bezoard. mineral. Sol. Lunare. Joviale Martiale & cætera alias usitata, uti sunt Tinctura bezoard. Salia fix. & volat. rob sambuci cum CC. oc. cancr. cum aceto. pulv. Card. bened. &c.

§. 7. Vomitoria tum maximè conducunt, qvando ventriculus humoribus pravis, viscidis atq; biliosis refertus est, qvando ægrotantes de dolore ventriculi gravativo, vel amarore oris, vel inappetentia omnimoda, nauseâ atqve propensione ad vomitum conqveruntur, imprimis si error manifestus in diæta præcesserit. Constat autem per experientiam, emetica optimè tum convenire qvando ante paroxysmum assumuntur, qvoniam per commotionem istam non levem Idea febrilis interturbatur egregiè; nec metuenda hinc virium prostratio contrarium svadere potest, siqvidem aut febris planè non

seqvitur

ſeqvitur, aut ſaltem longè remiſſior, ita ut tantum febri qvantum viribus decedat. Relinqvam aliis panaceas vomitorias et arcana ſimilis farinæ, mihi ſolus ſæpiſſimè ſuffecit Mercur. vitæ, cujus loco vel Tartarum emet. vel croc. metall. ſive in ſubſtantia ſive infuſo, item Vitriol. alb. & juxta Borelli C. 4. obſ. 77. Cyprium recipiant alii, per me licet.

§. 8. Purgantia eodem modo propinari poſſunt, ſi non ſtomachus tantum, ſed & inteſtina vitioſis humoribus onuſta, totumque corpus cacochymicum fuerit. Novi non unum, qui pulvere Cornachini, pilulis Emanuelis & ſimilibus, febres etiam pertinaciſſimas doſi aliquoties repetita curarunt fundamentaliter. Nec reticebo penè quotidianum mihi eſſe uſum arcani duplicat. cum gum. gutt. in profligandis intermittentibus præſertim bilioſis, poſtquam in Epiſt. Bartholini idem medicamentum inſigniter laudatum, non contemnendæ utilitatis deprehendi. Subjectis autem pituitoſis magis appropriata eſt Emulſio reſin. jalapp. atque Scammon. item ſi pulveres magis arrideant, cremor vel cryſtalli ♀i aut ♀ ⊕latus cum ſcammonio roſato vel violato aut cydoniato &c.

§. 9. Deinque & Clyſmata nonnunquam laudem merentur alvus pigrior ſit, ſi dolores inteſtinorum atque dorſi vehementius urgeant, ſi ſubjecta alias malo hypochondriaco vel affectibus lienis ſint obnoxia, ſi abdomen inflatum, durum atque ſpaſmo tenſum obſervetur, & potiſſimum ubi cacochymia evacuationem urgeat, ægri tamen per os pharmaca aſſumere detrectent. Quo in caſu non eſt abſonum etiam febrifuga uſitatis vel ſubſtituere vel ſuperaddere e. g. abſinth. centaur. min. card. bened. rut. veronic. adjecto pro ratione circumſtantiarum ℞o, ſal. ammon. ⊖e ♀i, &c.

§. 10. Hactenus de Evacuantibus, qualia in humorum peccantium quantitate præprimis imminuendâ requiri videntur. Verum ſicuti febris non ſemper ab horum uſu deſinit, ita & ipſæ ægrorum conditiones non raro eadem prohibent. Quidam enim V. S. vel etiam Clyſmata planè reformidant, alii ad ſudorem nullo modo ſeſe componere poſſunt, alii ob metum hæmoptyſeos vomitoria reſpuunt, gravidæ & lactantes ægrè ferunt purgantia, atque ſic porro.

D §. 11. Igi-

§. 11. Igitur nec Alterantia in febrium curâ contemnenda sunt. Certè ▽a pura non semel febrem ardentissimam curavit, quando ex liberali frigidissimæ haustu vel vomitus, vel sudor largissimus provocatus est, Vid. Smetii miscell. med. pag. 161. & Stammers Reise-Beschreibung pag. 116. Adeoque præter rem curiosi sunt, qui ejus potum in æstu (absque malignitate) febrili interdicunt, cum tamen melius remedium excogitari nequeat, naturâ ipsâ indicante, nil ad calorem sitimque extingvendum frigidâ ▽ esse convenientius. Utinam verò in omnibus sufficeret, atque illud Amati Lusitani experimentum quod in Cent. 2. curat. 97. annotavit quartanam tolleret ubique, quemadmodum in biliosis subjectis satis probabile est, vomitum sequi laudabilem si in principio paroxysmi cum frigus quartanarium torquet, cyathus ▽æ rosarum ebibatur.

§. 12. Terrea absorbentia seu præcipitantia dicta, quorum ingens usus & abusus in curâ febrium est, commodè præscribuntur ad absorbendum acidum bilisque visciditatem præcipitandam, quo nomine commendatissima sunt. C.C. Eb. ust. Oc. 69. off. sep. Corall. mater perlar. conchar. testæ, cryftall. mont. lap. lync. &c. Et quod alibi de bolo armen. atque Terra Sigill. annotavi, idem quoq; de lapide scissili, cujus mentio fit in Misc. Nat. Cur. Ann. 3. obs. 23. experimento, diversis in subjectis repetito, didici quodammodo hypnoticam facultatem ei esse propter Sulphur connatum, siquidem plerique post usum ejus blandè solvuntur somno.

§. 13. Acida in cruditate nidorosâ ad sitim æstumque extingvendum mirè valent, præsertim si ▽eis probè diluta fuerint. Usitatissima sunt Spir. ♁li, Sulphris, ⊖is, ⦶i, ⦶i bez. Clysf. ant. & cum his paratæ Tinct. rof. fl. bellid. &c. item succus citr. aurant. acidorum, mali punici, ribium, berberum, cerasorum acidorum &c. Mihi per cæteros arridet Spir. ♁li Philosophicus vulgò dictus, quod plerumque forte propter particulas antimoniales in eo delitescentes alvum simul movere soleat, cumprimis si cum Syrupo violarum in formâ julepi exhibeatur.

§. 14. Alcalia tàm fixa e. g. absinth. Card. bened. centaur. min. Tart. &c. quàm volatilia, Spir. Sal. ammon. C.C. essentif. Tart. volat. carminat. de tribus in cruditate acida & pituitosa omnino sunt optima, quatenus hanc incidendo illam saturando corrigunt. Speciali-

P

præ reliquis ⊖ia vol. plantarum cephalic. majoran. rorismar. salv. atque rutæ extollit Helmont in Tr. de febr. cap. 14. p. m. 776. præsertim si ante paroxysmū in vino vel aceto potentur; ast hoc pacto vim quidem resolvendi pituitam ac sudorem movendi non amittunt, ad acidum autem destruendum sunt invalida.

§. 15. Etenim nec ⊖sorum Virtus antifebrilis contemnenda, ubi non tantùm mucus viscidus sed & bilis è ventriculo atqve intestinis eliminanda veniunt. Hunc in finem ⊖ absinth. cum Spir. ⊕li miscet Crollius, cum Spir. sulphur. Riverius; qvorum loco ♀ ⊕latus, sal. ammon. & arcanum duplic. ritè paratum, ⊕ antim. imò & ⊕ ipsum, si æstus sit vehementior præscribi potest. Spectat huc qvoque ⊖ commune quod per crebriora tentamina lanio qvidam didicit, mihiqve tanquam arcanum probatissimum communicavit jam olim. Viderat hic ipse biliosam cruditatem ex intestinis atque stomacho porcorum non melius quam attritu ⊖is comm. extergi; itaque cum febre biliosa correptus, multisque medicamentis frustra usus esset, ⊖is comm. vires tentaturus, ▽ f. solutum ejus manipulum potat jejuno stomacho, & ecce vomitus pravorum humorum paulò post seqvitur enormis, febrisqve eadem die desinit.

§. 16. Porrò aromatica qvoque excellentissima ad pituitam solvendam sunt in febribus purè algidis, cinam. puta, N. M. Cardamom. Cubeb. Zingib ac potissimùm piper cum caryophyllis. Optimo autem consilio exhibentur ante invasionem, adeoque rectè juxta Galenum grana 5. vel 6. piperis integra in accessu frigoris cum vino generoso dedit Amatus Lusitanus l. c. & tanqvam sæpius à se expertum probavit. De Caryophyllorum autem oleo curiosum est, id, notante Fr. de le Boe Sylvio, in Med. Pract. saltem scrobiculo cordis inunctum impedire febris horrorem. Consistit enim aromatum virtus calefaciendi in hoc potissimum, quod acrimonia eorum singularis ac stomacho grata tunicas ejusdem vellicet ac pungat, eoque ipso Spirituum affluxum uberiorem promoveat. Qvoniam vero in frigore febrili Spiritus retrocedunt, hinc adversus illud magis opportunum excogitari non potest remedium, qvam qvod indesinenter sollicitando eosdem contrarium in motum ciet.

§. 17. Verum præter hæc aromata dantur & alia acria in cura

febrium itidem non vilipendenda, Tinct. ♀i, Tinct. ant. ♀isata, nastur-
tium, cochlearia, radix ari, helenij & armoraceæ, & quæ paulò mitiora
sunt, sed in resolvenda pituita non ultima, lignum Guajacum & Sassa-
fras, chamomilla cum Betonica, hypericum &c. Huc referri potest ra-
dix asari, qvæ utut cruda magna cum anxietate vomitum moveat, in ▽a
tamen decocta vim potius aperitivam ac diureticam exerit, annotante
Hoffmanno in M. M. p. 195.

§. 18. Restant amara, quæ propter facultatem vel stomachicam,
vel etiam sudoriferam plerisque in febribus exhiberi possunt, qvalia
sunt absinth. centaur. min. Card. bened. rad. gentian. Myrrh. &c. ubi o-
biter moneo, aliud esse, si hæc ipsa propinentur in substantia vel decocto
cum ▽ simpl. parato, aliud, si infundantur in vinum, vel eorundem es-
sentia cum Spiritu vini facta fuerit; siqvidem hæc ipsa non æqve ac
illa convenire constat iis in febribus, quæ vehementiore æstu ægros in-
festant. Idem hoc de cortice peruviano, Gannanaperide, vel ut alias
vocatur china chinæ censeo, utpote qui præ cæteris amaris aut febrifugis
revera nihil peculiare, aut tanta laude dignum præstat. Certè sive ge-
nuinum sive adulteratum sit, qvod venditur, observavi ab ejus usu inter-
dum quidem febrem aliquandiu delituisse, sed plerumque subsecutam pe-
jore recidivam, in aliis & frustraneum & magis nocivum extitisse, quam
vis omni cura nunc in substantia, nunc cum vino, nunc saltem infusum
vel extractum ejus tam ante paroxysmum quam post eum, exhibitum
fuerit. Adhæc Dosis ejus ubi sæpius repetenda, pauperibus pretiosa
omnibus nauseosa est nimium.

§. 19. Tandem nec Adstringentibus omne denegandum est
encomium, præsertim si cum vomitu vel alvi fluxu, vel hæmorrhagiis
conjunctæ sint febres. Sanè alumini sangvine Draconis tincto miran-
dam efficaciam adscribit Mynsicht p. 28. idem cum nuce moschata, oli-
bano, pipere atque caryophyllis admodum deprædicatur in appendic
ad Annum VI. M. N. C. p. 169. & Hartmannus atque Grülingius non veri
ti sunt, id pondere ʒj in ▽ vel decocto centaur. minoris porrigere. Ra-
dix tormentillæ qvibusdam inter secretiora numeratur, & mihi pulvis
terra sigillata cum saccharo Saturni & hæmatite vel Vitriolo Martis non
semel præsentaneum comprobavit auxilium. Idem hoc de floribus
Sal ammon. cum hæmatite vel batitura ferri aliqvoties sublimatis atte-
stan

ſtari valerem, niſi ſapor eorum vix tolerandus crebriorem diſpenſationem pene disſuaderet.

§. 20. Loco Epimetri obſcœna atqve inepta nonnullis contra febres uſitata medicamenta ſubnecterem; Sed quoniam indigna ſunt quorum nomina cœteris medicamentis adſcribantur, atqve à medico ingenuo non ſine artis dedecore tractari qveant, uti ſunt Urina, ſtercus canis oſſa rodentis, honeſtiori titulo albi græci palliatum &c. Igitur linqvamus ea ſuis Autoribus, cimices deglutiendas Athanaſio Kirchero, ſtercus vaccæ calidum ac recens Rulando, ſtercus ſuillum Monacho illi Dominicano, cujus meminit obſervatio CXX. Anni III. M. N. C. p.192.

§. 21. Progredior potius ad illa febrium remedia, quæ Spirituum ideam febrilem tollunt; ſed eorum ratio non una eſt, ſiquidem alia operantur Spiritus ſedando, alia eos roborando vel commovendo, vel divertendo, vel fallendo. Sedant autem Spirituum motum inordinatum præ cæteris opiata ante paroxyſmum propinata cum appropriatis; Si enim ſomnus ſequatur, largiter utplurimum ſudant ægri, ac interim nil mali ſentiunt, nil timent, tandemque expergefacti, ubi tempus paroxyſmo deſtinatum præteriiſſe intelligunt, hilares de felici cura ſibi gratulantur. Vide exemplum illuſtre in Bartholini Hiſtoriis Anatom. Centur. 1. Hiſt. 84. p. 137.

§. 22. Simili ferè pacto juvant ad ardorem potiſſimum vel præcavendum vel extingvendum ſulphurea illa & oleoſa ac gelatinoſa Refrigerantia, ſuccinum, emulſiones ſeminum frigidorum, pinearum atq; amygdalarum dulcium, gelatina C. C. atqve Eboris &c. nam & hæc ipſa non modo acrimoniam, ſi qvæ adſit, corrigunt, ſed & plerumqve placidum inducunt ſomnum, fervorem Spirituum leniter figendo ac demulcendo.

§. 23. Qvemadmodum verò hæc ipſa in ſubjectis calidioribus ac febribus ardentibus locum habent, ita, ſi frigus ægrum vexet debiliorem, ſpirituoſa potius, quæ Spiritus animales roborent, videntur requiri. Modicum quidem ▽æ vitæ Lotichius in ſe ipſo efficaciſſimum deprehendit, quod ante invaſionem aſſumſerat ſaccharo paulisper edulcoratum. Aſt nec deſunt, qui vinum qvoque ac cerevisiam ad ebrietatem uſque & vomitum ingurgitant, eoqve ipſo imminentem febrem tollunt.

§. 24. Idem alii optatò cum successu tentant, commovendo corpus, ambulando, equitando, saltando &c. Quamdiu enim Spiritus exagitantur, tamdiu retrocessioni febrili ac frigorificæ non conceditur spatium. Sic olim Quintus Fabius Maximus, postquam diu qvartana detentus plurima incassum adhibuisset remedia, tandem conserto cum Allobrogibus prælio febrem pugnandi ardore discusſit, teste Livio.

§. 25. Nec dubium est excandescentiam Spirituum in hoc qvoque casu multum contribuisse cum aliàs constet, motus animi interdum idem qvod corporis valere. Siquidem Greulich in Tr. de bile ægra & sana p. 44. Casus ejusmodi narrat febris per iram curatæ; ac lectu jucundissima est Borrichii cura, qua per lagenas ▽a fervida plenas in fœmina illustri medicamenta omnia respuente, indignationem prius quam sudorem movit de industria Vid. A.III. M. N. C. p. 427.

§. 26. Idem quoque in aliis terrorem subitaneum præstitisse, tradunt historiæ à Pareo libr. I. cap. 32. annotatæ: videlicet protrudebatur nobilis qvidam Gallus inopinato in flumen, circa cujus ripam deambulabat ad evitandum quartanæ insultum, atque tum statim curatur, amici joco plus valente quam medicamento ullo. Alius cum ei in conflictu glans plumbea cervicem perforasset, tanto mortis terrore perculsus est, ut febris ardor tum instans metui cesserit frigido, ac deinceps à quartana immunis supervixerit diu.

§. 27. Habent enim & Fontanellæ & Vesicatoria hunc nonnunquam usum, ut si dolor in eorum applicatione excitetur ante paroxysmum, Spiritus divertantur, febrilemque ideam perdant oblivione laudabili. Proinde non ineptum est, ranunculum acrem, cepas, allium sinapismos atque acriora Emplastra vesicatoria manuum carpis imponere. Tale cataplasma febrile ex allio, ⊖e croco & aceto, quo plus quàm centum personæ sanatæ sunt, prostat in appendice Anni VII. M. N. C. p. 176. Ubi tamen hæ circumstantiæ peculiares simul indicantur, ut tempore paroxysmi applicetur, & quidem digito annulari sinistro, sicq; præteritis novem diebus eadem horâ, qua fuit adhibitum, auferatur & projiciatur in ▽m fluminis.

§. 28. Verum dantur & alij modi Spiritus divertendi, atque abstrahendi à metu ingruentis febris, inter quos ultimus non est confabulatio & lusus. Instar omnium sit observatio Schenckij quam è Bru-

tu

do Lusitano *l. 6. p. 137.* recenset de juvene in tertiana desperante cui tempus paroxysmi eleganti fraude celatum aleæ lusu terebatur ab ipso Medico, ac postmodum non revertebatur; qua antehac laboraverat, tertiana.

§. 29. Et jam hæreo, annon sæpius fallantur Spiritus per Amuleta curasque transplantatorias & alia superstitiosa remedia. Sicut enim fiducia erga Medicum aut Medicamentum plus non rarò juvat, quam generosum quodvis arcanum (id quod juvenis chartam recepta signatam arenaque conspersam assumens satis probat juxta observat. 92. Ann. VI. M. N. C. p. 149.) ita nec mirum est, si febris ineptissimo etiam consilio cedat, quandocunque certa spe salutem sibi pollicetur æger.

§. 30. Quid enim quæso cranium canis lecto occultatum, Amuletum ex millepedibus collo appensis, aut aranea nucis putamine inclusa, pilis barbæ, characteribusque adornatum ad febrem? quid ungvibus resectis quos cancro alligare jubent, quid Urinæ cum ovo coctæ vel in fluvium effusæ commune cum ægro? ut alia taceam.

TANTUM.

COROLLARIA:

I.

Medicina conjecturis non innititur.

2.

Verba qvoqve vim medendi habent.

3.

Luna non eſt fons frigoris.

S. D. G.